

KORXONALARDA XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH

Ergashev X.X. Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsent
Mengqobilov S.Y. Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talaba
Yaqubov A.T. Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talaba

IMPROVING COST ACCOUNTING IN ENTERPRISES

Ergashev Kh.Kh. Samarkand institute of economics and service dotsent
Mengqobilov S.Y. Samarkand institute of economics and service student
Yaqubov A.T. Samarkand institute of economics and service student

Annotatsiya: Ushbu maqolada korxonalarda xarajatlar hisobini takomillashtirish jarayonidagi asosiy masalalar ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: xarajat, tannarx, buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobotning xalqaro standarti, moliyaviy barqarorlik

Abstract: This article examines the main issues in the process of improving cost accounting in enterprises.

Key words: cost, accounting, international standard of financial reporting, financial stability

Аннотация: В данной статье рассмотрены основные вопросы в процессе совершенствования учета затрат на предприятиях.

Ключевые слова: себестоимость, себестоимость, бухгалтерский учет, международный стандарт финансовой отчетности, финансовая устойчивость.

Korxonalarda xarajatlar hisobini takomillashtirish - bu korxonaning moliyaviy holatini samarali boshqarish va uning iqtisodiy faoliyatini yaxshilash maqsadida zarur. Bu jarayon turli xil usullar va tizimlar orqali amalga oshiriladi. Quyida korxonalarda xarajatlar hisobini takomillashtirish bo‘yicha ba’zi muhim tavsiyalarni keltiraman: Korxonalarda xarajatlarni to‘g‘ri tasniflash va guruhlash zarur. Xarajatlar quyidagicha ajratilishi mumkin: O‘zgarmaydigan xarajatlar (fixsiyalar): Mahsulot hajmi yoki ishlab chiqarish miqdoriga qarab o‘zgarmaydi, masalan, ijaraga olingan ofislar, maoshlar va boshqalar.

O'zgaruvchan xarajatlar: Mahsulot ishlab chiqarish miqdori yoki xizmat ko'rsatish miqdoriga qarab o'zgaradi, masalan, xom ashyo, ishchi kuchi va energiya xarajatlari. Investitsion xarajatlar: Yangi uskunalar, texnologiyalar va boshqa aktivlarga sarflanadigan xarajatlar. Xarajatlarni doimiy ravishda monitoring qilish va tahlil qilish zarur. Bu uchun avtomatlashtirilgan tizimlar yoki dasturlarni joriy qilish mumkin. Bular: Xarajatlarni tahlil qilish dasturlari: Korxonaning barcha xarajatlari haqidagi ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish uchun maxsus dasturlarni joriy etish. Xarajatlarni nazorat qilish va tahlil qilish komissiyasi: Har oyda yoki chorakda xarajatlar bo'yicha yig'ilishlar o'tkazish. Korxonalarda xarajatlar hisobini takomillashtirishda malakali iqtisodchilar, buxgalterlar va moliyaviy mutaxassislar bilan ishlash muhim. Ular xarajatlarni samarali boshqarish va optimallashtirishda yordam berishlari mumkin. Xarajatlarni kamaytirish va optimallashtirish uchun strategiyalar ishlab chiqish zarur. Bularni amalga oshirish uchun: Energiya tejamligi: Resurslardan samarali foydalanish, masalan, energiya tejash, chiqindilarni kamaytirish. Tashish va logistika xarajatlarini kamaytirish: Ta'minot zanjirini optimallashtirish, yetkazib berish narxlarini pasaytirish. Ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish: Ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va resurslardan samarali foydalanish. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi. Bunga quyidagilar kiradi:

Avtomatlashtirilgan hisob-kitob tizimlari: Bu orqali xarajatlarni tez va aniq hisoblash mumkin. ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari: Korxonaning barcha resurslari va xarajatlarini yagona tizimda boshqarish. Xarajatlarni tahlil qilish uchun moliyaviy ko'rsatkichlar asosida prognozlar tuzish va istiqbolli xarajatlarni baholash zarur. Bu, ayniqsa, o'zgarmaydigan va o'zgaruvchan xarajatlarni prognozlashda foydalidir. Korxonada rahbariyatiga xarajatlar bo'yicha aniq va batafsil hisobotlarni taqdim etish zarur. Hisobotlar har oyda yoki chorakda tayyorlanishi va ular asosida qarorlar qabul qilinishi lozim.

Xarajatlar hisobini takomillashtirish orqali korxonada o'z rentabelligini oshirishi, resurslarni samarali ishlatishi va raqobatbardoshligini kuchaytirishi

mumkin. Tannarx — bu mahsulot yoki xizmatning ishlab chiqarish yoki taqdim etish jarayonida yuzaga keladigan barcha xarajatlarni o'z ichiga olgan narxdir. Tannarxni aniqlash korxonalar uchun muhim, chunki bu narx orqali mahsulotni yoki xizmatni sotish narxini belgilash, foyda olishni rejalashtirish va narx siyosatini ishlab chiqish mumkin. Tannarxning hisoblanishi quyidagi elementlardan iborat bo'lishi mumkin: Bu xarajatlar mahsulotni ishlab chiqarish yoki xizmatni taqdim etish bilan bevosita bog'liq bo'lgan xarajatlardir. Ular quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

Xom ashyo va materiallar: Mahsulot ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan barcha xom ashyo va materiallar. Ishlab chiqarish jarayonida sarflanadigan energiya: Elektr energiyasi, suv va boshqa energiya manbalarining xarajatlari. Ishchi kuchi: Mahsulotni ishlab chiqarish yoki xizmatni taqdim etish uchun sarflanadigan ish haqi (to'g'ridan-to'g'ri mehnat). Bu xarajatlar mahsulot yoki xizmatni ishlab chiqarish bilan bevosita bog'liq bo'lmagan, lekin ishlab chiqarish jarayonini qo'llab-quvvatlaydigan xarajatlardir:

Boshqaruv xodimlarining maoshi: Korxonada boshqaruv xodimlarining mehnat haqi. Yordamchi xizmatlar: To'g'ridan-to'g'ri ishlab chiqarish jarayoniga ta'sir qilmasa-da, ishlab chiqarish faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi xizmatlar, masalan, yuridik xizmatlar, hisob-kitob va boshqalar. Amortizatsiya: Ishlab chiqarish uskunalari va boshqa aktivlarning eskirishiga asoslangan xarajatlar.

Bu xarajatlar ishlab chiqarish miqdoriga bog'liq bo'lmagan xarajatlardir. Ular doimo mavjud bo'ladi, hatto ishlab chiqarish darajasi o'zgarsa ham: Ijara haqi: Ofis, ishlab chiqarish maydoni yoki boshqa ko'chmas mulk uchun to'lanadigan ijaraga oid xarajatlar. Uskunalar va inshootlarning saqlanishi: Ishlab chiqarish jarayonining davomiyligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan texnik xizmatlar, to'lovlar va boshqa xizmatlar. Boshqa doimiy xarajatlar: Kommunal xizmatlar, sug'urta to'lovlari, soliq va boshqa jarayonlar. Bu xarajatlar ishlab chiqarish miqdoriga bog'liq bo'lgan xarajatlardir:

Xom ashyo va materiallar xarajatlari: Mahsulot ishlab chiqarish uchun ishlatiladigan xom ashyo narxi, bu miqdor ishlab chiqarish hajmiga qarab o'zgaradi. Energiya va resurslar: Ishlab chiqarish jarayonida ishlatiladigan energiya va boshqa resurslar (masalan, elektr energiyasi). Tannarxni hisoblash usullari: Tannarxni hisoblash uchun bir nechta metodlardan foydalanish mumkin: To'g'ridan-to'g'ri hisoblash: Har bir mahsulot bo'yicha aniq xarajatlar hisoblanadi. Ortiqcha xarajatlarni hisoblash: Mahsulotlarning umumiy xarajatlari ishlab chiqarilgan butun miqdorga nisbatan taqsimlanadi (masalan, ishlab chiqarilgan umumiy mahsulot miqdori bo'yicha). Tannarxni kamaytirish uchun chora-tadbirlar: Tannarxni kamaytirish uchun korxonalar quyidagi usullardan foydalanishi mumkin: Ishlab chiqarish samaradorligini oshirish: Resurslardan va xodimlardan samarali foydalanish. Xarajatlarni optimallashtirish: Ortiqcha va foydasiz xarajatlarni kamaytirish. Texnologiyalarni joriy etish: Avtomatlashtirish, yangi texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish. Xarajatlarni boshqarish va monitoring qilish tizimlarini yaratish: Xarajatlarni kuzatib borish va tahlil qilish orqali boshqarish. Tannarxni to'g'ri aniqlash va uni samarali boshqarish korxonaning rentabelligini oshirishga yordam beradi.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Urazov, K. B. "Buxgalteriya hisobi va audit" Toshkent–2020
2. Anatolevna, Savinova Galina. "Korxonalarida xususiy kapitalni shakllantirish va undan foydalanishni masalalari." *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting* 4.04 (2024): 422-429.
3. Imamova, Nasiba Muzafarovna. "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishda xorij tajribasi." *ilm fan taraqqiyotida zamonaviy metodlarning qo'llanilishi* 3.11 (2023): 107-115.
4. Ширинов, У. А. (2022). ПОЧТА ХИЗМАТЛАРИНИНГ ҲИСОБ ВА АУДИТ ОБЪЕКТИ СИФАТИДАГИ ТАСНИФИЙ АСОСЛАРИ. *Экономика и социум*, (6-2 (97)), 804-809.
5. Пўлатов, Х. (2024). САВДО КОРХОНАЛАРИДА ЧЕГИРМАЛАР ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 2(4), 485-491.